

Gniazdowanie sóweczki *Glaucidium passerinum* na terenie obszaru Natura 2000 Puszcza nad Gwdą w roku 2013

Mateusz Gutowski, Damian Ostrowski

Abstrakt. W roku 2013 na terenie obszaru Natura 2000 Puszcza nad Gwdą PLB300012 wykryto 7 stanowisk sóweczki *Glaucidium passerinum*, z czego 3 znajdowały się w granicach Wielkopolskiego Regionu Ornitologicznego. Uzyskano dowody dwóch lęgów na tym obszarze, z których jeden miał miejsce w granicach Wielkopolski. Siedliska zajmowane przez sóweczkę charakteryzowały się dużą mozaikowością. Najczęściej były to starodrzewy sosnowe z domieszką świerka *Picea abies* w różnym wieku i z dobrze rozwiniętym podszytem. W terytorium obecne były również tereny podmokłe (torfowiska, źródła i niewielkie ciek). Większość stanowisk znajdowała się w dolinach rzecznych. Z uwagi na występowanie dogodnych siedlisk w Puszczy nad Gwdą należy spodziewać się kolejnych rewirów tego gatunku, sukcesywnie wykrywanych podczas prowadzenia ukierunkowanych prac terenowych.

Breeding of Eurasian Pygmy Owl *Glaucidium passerinum* in the Forest at Gwda River Natura 2000 site in 2013. Abstract. In 2013, seven territories of Eurasian Pygmy Owl *Glaucidium passerinum* were found in the Forest at Gwda River Natura 2000 site PLB300012, three of which were situated within the Wielkopolska Ornithological Region. There was evidence of two broods in this area, one of which was recorded within the borders of Wielkopolska. Eurasian Pygmy Owl occurred in habitats showing highly mosaic structure. Most often these were old stands of pine trees with spruce *Picea abies* of different age and well-developed undergrowth. There were also some wet areas within a territory (peat bogs, springs and small watercourses). Most of the territories were situated in river valleys. Owing to the presence of suitable habitats in the Forest at Gwda River, other territories of this species should be expected to be found during field research.

Sóweczka *Glaucidium passerinum* należy do fauny typu syberyjsko-kanadyjskiego. Zasiedla Palearktykę od Norwegii po Sachalin. W Europie występuje w dwóch zwartych populacjach: w północnej części kontynentu i w górach Europy Środkowej, gdzie podobnie jak włośchatka *Aegolius funereus* stanowi relikwiotopowca (Mikkola 1983). Po między tymi arealami gniazduje w rozproszeniu na nizinach środkowowschodniej Europy (Mikkola & Sackl 1997).

W Polsce sóweczka jest bardzo nielicznym, występującym lokalnie ptakiem lęgowym (Stawarczyk et al. 2007). Najliczniejsze populacje tego gatunku znajdują się w Sudetach i Karpatach. Na nizinach licznie występuje w dużych kompleksach leśnych, m. in. w Borach Dolnośląskich (Bena 2010), Puszczy Białowieskiej i w pobliskich puszczech: Augustowskiej i Knyszyńskiej (Domaszewicz 1997, Stawarczyk et al. 2007). W pozostałych regionach kraju spotykana jest wyłącznie na rozproszonych stanowiskach (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Stawarczyk et al. 2007).

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie wyników poszukiwań sóweczki na terenie obszaru Natura 2000 Puszcza nad Gwdą w roku 2013, podsumowanie informacji o jej dotychczasowych stwierdzeniach w Wielkopolsce oraz omówienie na ich tle prawdopodobnego zasięgu występowania gatunku w Regionie.

Teren badań i metody

Rozległy kompleks borów sosnowych otaczający Piłę i rozciągający się w kierunku północno-zachodnim od tego miasta objęto ochroną, powołując obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 Puszcza nad Gwdą PLB300012 na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 27 października 2008 (Dz. U. 2008 nr 198 poz. 1226). Obszar ten zajmuje powierzchnię 77 678,9 ha i położony jest na granicy dwóch województw: 50 116,4 ha położone jest w woj. wielkopolskim, a 27 562,5 ha w woj. zachodniopomorskim. W Puszczy nad Gwdą, oprócz dominujących siedlisk borowych występują także lasy liściaste i mieszane, których większe płaty znajdują się głównie w zachodniopomorskiej części ostoi i w dolinach rzecznych. Największą rzeką obszaru jest Gwda, prawy dopływ Noteci. Cała ostoja jest odwadniana przez jej dopływy. Do największych z nich należą: Rurzyca, Piława, Płytnica, Dobrzyca i Głomia (Kujawa & Mizera 2010, Jermaczek et al. 2011). Puszcza nad Gwdą leży w granicach 8 nadleśnictw: Jastrowie, Kaczory, Mirosławiec, Płytnica, Tuczno, Wałcz, Zdrojowa Góra i Złotów (Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Pile). Jest to jeden z najważniejszych w Polsce terenów lęgowych dla gągoła *Bucephala clangula*, kani czarnej *Milvus migrans*, bielika *Haliaeetus albicilla*, lelka *Caprimulgus europaeus*, dzięcioła czarnego *Dryocopus martius* i lerki *Lullula arborea*, a także ważna ostoja puchacza *Bubo bubo* i włośchatki *Aegolius funereus* (Kujawa & Mizera 2010, Jermaczek et al. 2011).

Badaniu sów poświęcono w ostatnich latach najwięcej uwagi. Ukierunkowane kontrole mające na celu ich wykrywanie rozpoczęto zimą 2011/2012 roku. W roku 2013 skupiono się na badaniach ekologii włośchatki (Gutowski 2013), przy okazji wyszukując nowe stanowiska sóweczki. Poszukiwania tej sowy prowadzono w dwóch etapach. Pierwszym były kontrole dzienne. Podczas pieszych, zimowych wędrówek sprawdzano preferowane przez ten gatunek siedliska. Były to starodrzewy sosnowe ze znacznym udziałem świerka *Picea abies*, z wyraźnie zaznaczoną piętrowością i bujnym podszyciem, w pobliżu terenów podmokłych, młodników i śródleśnych łąk. W tym czasie zwracano uwagę na reakcję ptaków wróblowych na gwizd imitujący głos terytorialny samca, sporadycznie stosując wabienia przy użyciu telefonu komórkowego. W drugim etapie wszystkie wytypowane w ten sposób miejsca, niezależnie od tego czy reakcja ptaków wróblowych Passeriformes była wyraźna czy nie było jej w ogóle, sprawdzano wiosną i na początku lata. Wówczas kontrole z zastosowaniem stymulacji prowadzono o zmierzchu. Ponadto wyszukiwanie tego gatunku sprowadzało się również do wybranych miejsc wytypowanych na podstawie składu gatunkowego i wieku drzewostanu, w oparciu o dane przestrzenne Lasów Państwowych (<http://www.bdl.lasy.gov.pl/portal/>), oraz mapy przeglądowe drzewostanów udostępnione przez RDLP w Pile.

Wyniki

W wyniku przeprowadzonych kontroli na terenie Puszczy nad Gwdą w roku 2013 stwierdzono 7 stanowisk sóweczki, z których 3 znajdowały się w granicach Wielkopolskiego Regionu Ornitologicznego (tab. 1, ryc. 1).

Pierwszego samca zaobserwowano 6.03.2013 niedaleko Krępska (pow. piłski). Ptak zareagował na wabienie odzywając się głosem terytorialnym. Wieczorem 15.03.2013 sóweczkę z upolowanym gryzoniem widziano na granicy zrębu. W wyniku przeprowadzonych prac leśnych została wycięta sosna, w której znajdowała się spizarnia tego samca. W stosie drewna złożonym w pobliżu rębni dostrzeżono dziuplę wykutą przez dzięcioła dużego *Dendrocopos major*, w której znaleziono wypluwki, zmagazynowane martwe

gryzonie i pióra ptaków wróblowych. Późniejsze kontrole nie wykazały obecności sóweczki w tym miejscu.

Kolejnego samca wykryto 26.03.2013 w okolicach Ptuszy (pow. złotowski). Podczas wieczornej kontroli, w pierwszym punkcie wabienia nie zauważono reakcji ptaków wróblowych, ale już 100 m dalej zaniepokojony samiec sóweczki przyleciał do źródła dźwięku odzywając się głosem terytorialnym, silne było także zaniepokojenie drobnych ptaków wróblowych. Tego osobnika obserwowano również 21.05 i 12.08.2013.

W czerwcu, niedaleko Płytnicy (pow. złotowski), podczas prac zrębowych leśniczy T. Michnowicz zauważył drzewo z dziuplą, z której wyglądała sóweczka. Należy zaznaczyć, że w pobliżu tego miejsca 19.04.2010 słyszano dwa samce (Sikora et al. 2011). Dziupla została wykuta przez dziecięcia dużego w sosnie i znajdowała się na wysokości ok. 3 m, przy granicy drzewostanu. Pod drzewem znaleziono dużą ilość rozkładających się wyplułek i resztek ofiar pochodzących z czyszczeń dziupli w trakcie lęgów. Drzewo nie zostało ścięte, jednak niepokojone w wyniku prac leśnych sóweczki opuściły miejsce lęgu i pozostawione bez opieki młode ptaki padły prawdopodobnie z głodu. Dnia 21.06.2013 podleśniczy M. Jabłoński znalazł pod dziuplą martwego podlota. Do opuszczenia stanowiska przez ptaki dorosłe przyczyniło się także zniszczenie siedliska wokół dziupli lęgowej. W dawniej pozostawionych biogrupach i pojedynczych drzewach w pobliżu miejsca lęgu znaleziono dziuple wykute przez dziecięcia dużego, co może wskazywać na to, że w oddziale, w którym prowadzono prace leśne znajdowało się więcej dziuplastych drzew, z których część mogła być wykorzystywana przez sowy. Lęg miał miejsce w ponad 100-letnim drzewostanie sosnowym, w domieszce występował 70-letni świerk, który razem z jałowcem *Juniperus communis* tworzył również podszyt. Sąsiednie oddziały stanowiły monokultury sosnowe w różnym, najczęściej młodym wieku. W pobliżu dziupli znaleziono trzy niewielkie zagłębienia terenu wypełnione wodą. Bardziej urozmaicone środowisko znajdowało się w oddalonej o ok. 1,5 km dolinie rzecznej.

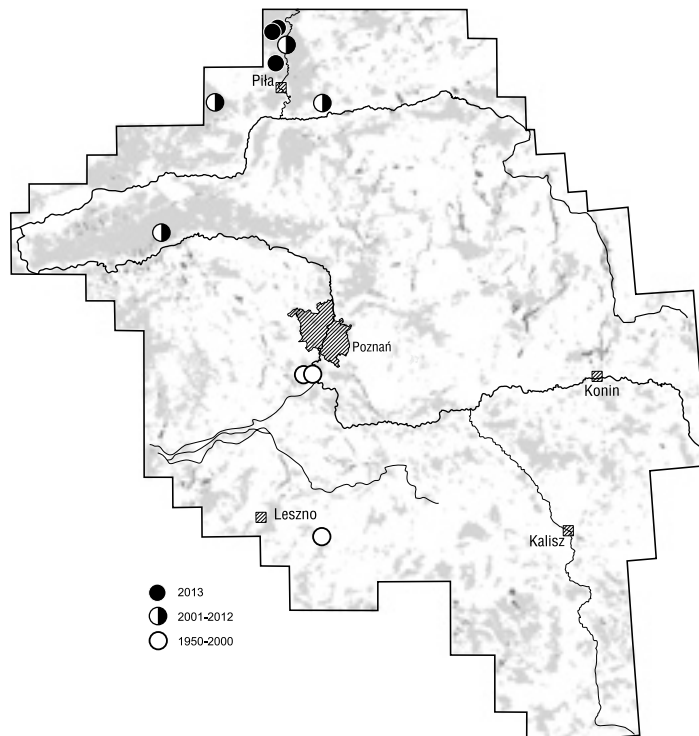
Pozostałe obserwacje sóweczki w roku 2013 miały miejsce poza granicami Wielkopolskiego Regionu Ornitologicznego i dotyczyły najczęściej samców. Dnia 20.05.2013 koło Szwecji, na granicy województw wielkopolskiego i zachodniopomorskiego, stwierdzono obecność dwóch samców odzywających się w odległości 200 m od siebie. Miejsce to znane było już wcześniej, 4.04.2009 stwierdzono tam dwa samce, a w kolejnych latach obserwowano tylko jednego ptaka (S. Niziński, S. Karpicki, M. Skąpski, dane niepubl.). Prawdopodobnie tego samego osobnika słyszano także 23.02.2010 (Sikora et al. 2011). Ponadto 11.08.2013, niedaleko Nadarzyc (pow. złotowski), obserwowano kolejnego samca sóweczki (S. Wojtczak, dane niepubl.). Podczas kontroli 23.08.2013 ptak z upolowanym gryzoniem przebywał w tyczkowie sosnowej. Stanowisko zostało wykryte we wrześniu 2012, wówczas widziano 2 osobniki (S. Wojtczak, dane niepubl.). W okolicach Zdbic (pow. wałecki), 4.08.2013 przypadkowo napotkano dwie młode sóweczki. Ptaki przebywały w zagajniku świerkowym w pobliżu torfowiska (fot. 1). W kolejnych dniach, 5 i 8.08.2013, obserwowano podloty w obecności karmiącego je samca. Kontrola 10.08.2013 wykazała obecność już tylko jednego młodego ptaka.

Siedliska, w których stwierdzono sóweczki, za wyjątkiem wykrytej w Wielkopolsce pary lęgowej, charakteryzowały się dużą mozaikowością. Najczęściej były to starodrzewy sosnowe z dużym udziałem świerka w różnym wieku i z gęstym podszytem. Do drzew liściastych najczęściej spotykanych w rewirach należały olsza czarna *Alnus glutinosa* i buk zwyczajny *Fagus sylvatica*. W terytorium obecne były także tereny podmokłe (torfowiska, źródlika i niewielkie ciek). Większość stanowisk znajdowała się w dolinach rzecznych.

Tabela 1. Obserwacje sóweczki *Glauclidium passerinum* na terenie obszaru Natura 2000 Puszcza nad Gwdą w roku 2013. Pogrubioną czcionką zaznaczono stanowiska w granicach Wielkopolskiego Regionu Ornitologicznego

Table 1. Sightings of Eurasian Pygmy Owl *Glauclidium passerinum* in the Forest at Gwda River Natura 2000 site in 2013. The territories within the Wielkopolska Ornithological Region are highlighted in bold

Data (1)	Liczba ptaków/ status (2)	Miejsce (3)	Nadleśnictwo (4)	Obserwatorzy (5)
6.03	1 samiec	Krępsko	Zdrojowa	M. Gutowski, D. Ostrowski, M. Skwierawski
15.03	1 samiec	(pow. pilski)	Góra	M. Gutowski, D. Ostrowski
26.03	1 samiec	okolice Ptuszy	Płytnica	M. Gutowski, D. Ostrowski
21.05	1 samiec	(pow. złotowski)		M. Gutowski, D. Ostrowski
12.08	1 samiec			M. Gutowski, D. Ostrowski
czerwiec	1 juv. w dziupli	okolice Płytnicy	Płytnica	T. Michnowicz
21.06	1 martwy podlot	(pow. złotowski)		M. Jabłoński
20.05	2 samce	Szwecja (pow. wałecki)	Wałcz/ Jastrowie	M. Gutowski, D. Ostrowski
11.08	1 samiec	Nadarzyce	Wałcz	S. Wojtczak
23.08	1 samiec	(pow. złotowski)		M. Gutowski, D. Ostrowski, S. Wojtczak
4.08	2 juv.	Zdbice (pow. wałecki)	Wałcz	M. Gutowski, D. Ostrowski, K. Statkiewicz
5.08	2 juv., 1 samiec			D. Ostrowski, S. Wojtczak, M. Skwierawski
8.08	2 juv., 1 samiec			M. Gutowski, P.M. Owsiany, M. Owsiana, M. Maluśkiewicz
10.08	1 juv.			M. Gutowski, D. Ostrowski

Ryc. 1. Miejsca obserwacji sóweczki *Glauclidium passerinum* w Wielkopolsce
Fig. 1. Locations of sightings of the Eurasian Pygmy Owl *Glauclidium passerinum* in Wielkopolska

Dyskusja

W Wielkopolsce do roku 1995 znane były jedynie 4 pewne stwierdzenia sóweczki (Bednorz 2000). W czerwcu 1938 jednego osobnika widziano w lasach pod Tuczmem k. Wałcza (miejsce to obecnie leży poza ornitologicznymi granicami Wielkopolski). Ponadto martwego ptaka znaleziono 30.09.1950 w Wielkopolskim Parku Narodowym, jednego osobnika obserwowano 27.04.1972 w okolicach Pudliszek k. Krobi, a kolejnego 6.03.1995 w leśnictwie Jeziory, ponownie w Wielkopolskim Parku Narodowym (Bednorz 2000). Współczesne stwierdzenia sóweczki pochodzą z północnej części regionu. W lasach położonych na północ od Trzcianki (pow. czarnkowsko-trzcianecki) w roku 2005 słyszano jednego samca (J. Więckowski, dane niepubl.). Prawdopodobnie rewir ten jest wciąż zajmowany przez sóweczkę, gdyż 6.04.2013 zaobserwowano tam reakcję ptaków wróblowych na gwizd imitujący głos samca (M. Gutowski, D. Ostrowski, F. Solarek). W okolicy Rządkowa (pow. pільski) dwukrotnie, 7 i 21.03.2008, widziano samca (Sikora et al. 2011). W dniach 19–29.03.2008 w Puszczy Noteckiej, w leśnictwie Samita (pow. szamotulski), słyszano jednego samca (Sikora et al. 2011). Ponadto gatunek ten wykryto w lasach położonych na północ od Piły, gdzie obecność dwóch samców stwierdzono 19.04.2010 w okolicach Płytnicy (pow. złotowski) (Sikora et al. 2011). Od roku 2008 sóweczka posiadała status prawdopodobnie lęgowej w Wielkopolsce (Sikora et al. 2011, Żurawlew 2012).

W ostatnich latach stale wzrasta liczba stwierdzeń sóweczki w Polsce (Mikusek 2001, Tomiałoć & Stawarczyk 2003, Stawarczyk et al. 2007, Sikora et al. 2011). Obecnie liczebność krajowej populacji szacuje się na minimum 540–770 par (Sikora et al. 2011). W roku 2010 na Pomorzu wykryto 19 stanowisk tego gatunku, w tym 2 pary lęgowe (Sikora et al. 2011). Wzrost liczebności w tej części Polski być może jest wynikiem nalotu ptaków z północnej Europy lub dyspersji z populacji środkowoeuropejskiej. Nie należy także pomijać zwiększonej w ostatnich latach aktywności obserwatorów, w wyniku której wykrywane są nowe stanowiska (Sikora et al. 2011).

Biorąc pod uwagę wszystkie wymienione stwierdzenia w roku 2013 i fakt, że sóweczka przystępuje do lęgów w północnej części Wielkopolski można założyć, że gatunek ten występuje tutaj liczniej niż dotychczas sądzono. Z analizy struktury siedlisk zajmowanych przez sóweczkę wynika, że w Puszczy nad Gwdą prawdopodobnie wciąż jeszcze istnieją niewykryte stanowiska. Konieczne są dalsze prace terenowe, które należy poszerzyć o inne niż do tej pory kontrolowane siedliska, mając na uwadze środowisko, w którym stwierdzono lęg w wielkopolskiej części obszaru Natura 2000.

W północnym fragmencie Regionu sóweczki należy spodziewać się również w większych kompleksach leśnych graniczących z rozległymi puszciami, w których gatunek ten wykryto w ostatnich latach. W wyniku ekspansji z lasów pomorskich sóweczka może występować m.in. w Borach Kujańskich i lasach koło Krajenki. Z dużym prawdopodobieństwem nadal istnieją niewykryte stanowiska w Puszczy Noteckiej, a także, wskutek rozprzestrzeniania się z tego obszaru, w lasach koło Chodzieży. Jednak z uwagi na charakter tych kompleksów, porośniętych niemal bez wyjątku przez ubogie, jednolite i młode bory sosnowe (Mizera et al. 2010), nieodpowiednie dla sóweczki, nie należy spodziewać się wielu miejsc jej występowania. Obserwacja J. Więckowskiego z 2005 roku w lasach na północ od Trzcianki dowodzi prawdopodobnej ekspansji sóweczki z rozległej Puszczy Drawskiej, w której stwierdzono kilka stanowisk (Mrugasiewicz & Południowski 2010, Sikora et al. 2011, Jermaczek 2013). W lasach pomiędzy Trzcianką a Niekurskiem znajdują się odpowiednie dla tego gatunku siedliska i być może w przyszłości zostaną tu wykryte kolejne rewiry.

Fot. 1. Młode sóweczki *Glaucidium passerinum* stwierdzone w okolicach Zdbic (pow. walecki) (© Damian Ostrowski) – Young Eurasian Pygmy Owls *Glaucidium passerinum* observed in the vicinity of Zdbice (in the Walcz district)

Stanowisk sóweczki należy spodziewać się także w południowej części Wielkopolski, zwłaszcza w lasach Kotliny Milickiej między Odolanowem a Ostrzeszowem. Liczna populacja (90–110 par) zamieszkuje Bory Dolnośląskie (Bena 2010) i prawdopodobnie z tego obszaru gatunek rozprzestrzenił się na północ, na obszar województwa lubuskiego (Bocheński & Czechowski 2004, Sikora et. al. 2011). Zapewne tylko kwestią czasu jest dokonanie następnych stwierdzeń tego gatunku w Wielkopolsce.

Dziękujemy dr. Andrzejowi Jermaczekowi, Sergiuszowi Nizińskiemu, Wojciechowi Placie, Jackowi Więckowskiemu, Sławomirowi Wojtczakowi i Przemysławowi Wylegale za informacje o stanowiskach sóweczki oraz przygotowanie mapy. Ponadto dziękujemy Wojciechowi Ostapowiczowi za przekazanie wiadomości o stanowisku lęgowym w wielkopolskiej części Puszczy nad Gwdą, a leśniczemu Tomaszowi Michnowiczowi za podanie szczegółów dotyczących tego lęgu.

Literatura

- Bednorz J. 2000. *Glaucidium passerinum* (L., 1758) – sóweczka. W: Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winięcki A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Bena W. 2010. Bory Dolnośląskie. W: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.). Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce. OTOP. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Bocheński M., Czechowski P. 2004. Współczesne stwierdzenie sóweczki *Glaucidium passerinum* w województwie lubuskim. Przegl. Przyr. 15(1–2): 136–137.
- Domaszewicz A. 1997. Sóweczka *Glaucidium passerinum* w Białowieskim Parku Narodowym – jej siedliska, rozmieszczenie i liczebność. Not. Orn. 38: 43–50.
- Gutowski M. 2013. Liczebność, rozmieszczenie i wybiórczość siedliskowa włośchatki *Aegolius funereus* na terenie Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 „Puszcza nad Gwdą” w 2013 roku. Praca licencjacka wykonana w Zakładzie Biologii i Ekologii Ptaków, Instytut Biologii Środowiska, Wydział Biologii, UAM Poznań.
- Jermaczek A. 2013. Wstępne oceny stanu ochrony ptaków w obszarze Natura 2000 „Lasy Puszczy

- nad Drawą” – PLB 320016. Prezentacje ze spotkania dotyczącego planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 „Uroczyska Puszczy Drawskiej” – PLH 320046 i „Lasy Puszczy nad Drawą” – PLB 320016. Człopa – 15 luty 2013 roku.
- Jermaczek A., Chapiński P., Duda M., Glapan J., Kryza K., Plata W., Stanilewicz A. 2011. Ptaki stanowiące przedmioty ochrony w wielkopolskiej części obszaru specjalnej ochrony Natura 2000 „Puszcza nad Gwdą” i propozycje działań ochronnych. *Przegl. Przyr.* 22(2): 32–64.
- Kujawa D., Mizera T. 2010. Puszcza nad Gwdą. W: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.). *Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce*. OTOP. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Mikkola H. 1983. *Owls of Europe*. Buteo Books, Vermillion, South Dakota.
- Mikkola H., Sackl P. 1997. *Pygmy Owl *Glaucidium passerinum**. W: Hagemeyer, E.J.M., Blair M.J. (red.). *The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance*. T&AD Poyser, London.
- Mikusek R. 2001. *Biologia rozrodu i występowanie sóweczki *Glaucidium passerinum* w Górach Stołowych*. *Not. Orn.* 42: 219–231.
- Mizera T., Kujawa D., Maciorowski G. 2010. Puszcza Notecka. W: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.). *Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce*. OTOP. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Mrugasiewicz A., Południewski M. 2010. Lasy Puszczy nad Drawą. W: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.). *Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce*. OTOP. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 października 2008 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz.U. 2008 nr 198 poz. 1226).
- Sikora A., Kotlarz B., Bela G., Jędro G. 2011. Występowanie sóweczki *Glaucidium passerinum* na Pomorzu i metody jej wykrywania. *Ptaki Pomorza* 2: 17–34.
- Stawarczyk T., Mikusek R., Domaszewicz A. 2007. *Sóweczka *Glaucidium passerinum**. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). *Atlas Rozmieszczenia Ptaków Lęgowych Polski 1985–2004*. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, pp. 268–269.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T., 2003. *Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany*. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Żurawlew P. 2012. *Ptaki Wielkopolski – aktualna lista gatunków, ich status i zmiany*. *Ptaki Wielkop.* 1: 3–17.

Mateusz Gutowski

ul. Konarskiego 4a/10, 64–920 Piła
mateusz_gutowski@wp.pl

Damian Ostrowski

Stary Chwalim 90, 78–460 Barwice
d.ostrowskii@gmail.com